

אוצר יראת ה'

יראת ה' היא אוצרו

(ישעי' לג, ו')

מאת

אברהם אליעזר גרונסקי

אוצר החכמה

הוצאת המחבר

רמתיגו. תשי"ט

כל הזכויות שמורות למחבר

נדפס במדינת ישראל

Printed in Israel

1-71 ז' 2002

[הוצאת הספר]

כתובת המחבר:

א. א. גדנסקי, רמת-גן

רחוב הראיה 13, טלפון 73615

לזכר אמי-הורתי

ר י י ז י ל ב ל ו מ ה

בת ר' נחום זאב לידא ז"ל, ^{אוצר החכמה} מצאצאי
הרב ר' משה דוד לידא מווייסליץ,
נכדו של הרב ר' דוד לידא, רבה
הראשי של אמסטרדם.

הדפסה ברוז'לוצ'ק גוסט - להדפסה איכותית הדפסתי שירות מן העולם -
אוצר יראת ה' גראנסקי, אברהם אליעזר בן צבי עמוד מס': 3 הודפס ע"י אוצר החכמה

ה ת ו כ ן

דפוס

7	הסכמת הרה"ג ר' שמעון אמוראי
9	הקדמה <u>אוצר החכמה</u>
13	פרק א: אין הביטוי „יראת שמים” בתנ”ך
17	פרק ב: תוספת המלה „מן”
19	פרק ג: מצוה לדקדק בשמו של ה'
21	פרק ד: שם ה'
32	פרק ה: עדויות
40	פרק ו: דמחזי כשתי לשויות
42	פרק ז: אין לשמים שום יתרון על הארץ
44	פרק ח: איך באו לידי טעות?
46	פרק ט: יראת שמים בתפילה
48	פרק י: סיכומים והוספות
50	פרק יא: תשובות למשיגי
63	סוף דבר
64	בשולי החוברת
67	יעקב אבינו לא מת (פרק מתוך ספר העומד להופיע)

הסכמת הרב הגאון ד' שמעון אמוראי,

מחבר ספר נחלת שמעון, מי שהיה רב בקאניטופ, רוסיה

ב"ה

לכבוד הנכבד ויקר ערך מאד מר א. א. גדנסקי.

כבודו העיר מאין התפשט אצל חז"ל לכנות את הקב"ה בשם שמים, שמצינו בסוף נדרים, "השמים ביני לבינך" ופירשו המפרשים שקאי על הקב"ה וכן בתפילת ר"ת, שהיא מרבנו הגדול רב, "יראת שמים". מאחר שמבואר בש"ע יו"ד סי' רלד סעיף א, שהנשבע בשמים אינו שבועה, ששמים איננו לא שם ולא כינוי, א"כ מאין לקחו חז"ל בכמה מקומות לכנות את הקב"ה, בשם שמים? והוא דקדוק נכון מאד. ואם הכוונה בכל מקום על היושב בשמים, הוא ג"כ קשה מאד, וכי הקב"ה יושב רק על השמים, והרי הוא מקומו של עולם, וכמו שאומרים בהגדה של פסח, ברוך המקום, שהפירוש, שהוא מקומו של עולם, ואין שייך לומר שהוא יושב במקומו של עולם. אדרבה, כל העולם על הקב"ה, ואם שיש לומר שהוא מוסב על הגלוי, כידוע שאין ביכלתנו לראות גילוי אור של הקב"ה — "לא יראני האדם וחי", שגם מי שרואה את הכוכבים במשקף, אם לא יתכוונן לזה כמה זמן, וישים המשקפים המיוחדים לזה וישקיף, ישתגע, כידוע, וק"ו בן בנו של ק"ו שלא יוכל לראות אורו של הקב"ה, ויחיה. לכן הסתיר הקב"ה אורו במקום שבראו בשמים, לכן נקרא יושב בשמים, ששם אורו נגלה. אך בכ"ז קשה, הלא אין אנחנו יודעים מה זה שמים, שכל מפרשי התורה מהרמב"ם עד כל האחרונים יגעו לפרשו ולא הגיעו עוד להבירור. גם אין לומר שהכוונה על בורא השמים, שהרי הוא ג"כ בורא את הארץ, באופן שהדקדוק של כב' נכון מאד: אחרי ששמים אינו לא שם ולא כינוי, מדוע אומרים "יראת שמים?"

ממני המכבדו, הגם שאיני מכיר,

הרב שמעון אמוראי

יום ה' ט"ז סיון תש"י, תל-אביב

ה ק ד מ ה

קורא נכבד!

אבקש ממך לקרוא ולעיין בדברי החוברת הזאת בתשומת לב. לכאורה הדברים מוסבים רק על ביטוי שנשתבש, לפי דעתי, במשך מאות שנות הגלות, כי מתוך שהיו כותבים אותו בראשי-תיבות, שכתו ולא ידעו לכוון את קריאתו הנכונה. אולם היות שהדבר נכבד מאוד מאוד, שכן המדובר הוא בשמו של השם יתברך, שאנו נוהרים מאוד שלא לבטא אותו ככתבו, כמו שאמרו: „במקדש היו אומרים את השם ככתבו, ובמדינה בכינויו“ (תמיד פ”ז, מ”ב), ואף לכינויו עשו חכמי התלמוד סייג ופירטו את הכינויים וחילקו ביניהם ואמרו: „אלו נמחקין ואלו אינן נמחקין“ (שבועות לו). והיות שלפי דעתי יש בביטוי או בכתיבה „יראת שמים“ במקום „יראת השם“ או „יראת שמו“, שגיאה גדולה וגם טעם לפגם מבחינת האמונה, ואולי גם פגיעה גדולה בהשגת אחדותו ויחידותו של הקדוש ברוך הוא לפי רוח תורתנו הקדושה, על כן התעוררתי לכתוב את הדברים שלהלן ולהסיר מכשול מדרך רבים.

אם תשאל: מי אתה שהנך בא לערער ולטעון על ביטוי שהחזיקו בו רבים טובים ושלמים; ולא עוד אלא שהוא רווח בתלמוד בבלי וירושלמי ובספרותנו זה דורות ולא יצאו עליו עוררין עד היום? נכון שאלת! גם אני שאלתי את עצמי שאלה זו. מי אני, אמרתי בלבי, שאכניס את ראשי בין הרים גדולים, בין „יראת השם“ — ו„שמים“? אף יודע אני שיהיה עלי לעמוד בדין ודברים עם תלמידי-חכמים ושומרי המסורת של „יראת שמים“, שיערערו על דברי וישתדלו לבטל אותם. אבל דע לך, קורא נכבד, שני דברים:

א. אילו יצאו עוררין על הביטוי „יראת שמים“ עד היום, לא הייתי כותב את דברי אלו, כי היו כבר כתובים מזמן, ואני הייתי לומד את הדברים שנכתבו לפני. ומכיון שלא נכתבו עד עתה, הנני כותבם היום.

ב. יש השגחה פרטית של ה' על בן-אדם, ויש שהוא לוקח לו בן-אדם „מאחרי הצאן“ ושולח אותו בשליחותו, ללכת, לדבר, לכתוב, למרות

רצונו, כי כך רצונו של השם יתברך. כך איפוא אני מחויב לציית ולכתוב מה שראיתי בענין „יראת שמו“ או „יראת שמים“. והיות שהדיון בענין זה הוא נכבד מאוד, זימנתי לי „עדים“ נאמנים שאין לערער עליהם ולהרהר אחריהם, ואלה הם עדי: תורה, נביאים, כתובים, רבי עקיבא, רבי ישמעאל, ריש-לקיש, אבוי ורבא, רמב"ם, רש"י, בעל הטורים, רבנו ר' יואל סירקיש (הב"ח) — הם יוכיחו את צדקת דברי. ולמען תיוכח בדיוק מסירת דבריהם על ידי, אבקש ממך לבדוק יפה יפה את „עדי“ במקור, ואז תדע כי על פיהם אפשר להוציא משפט אמת המיוסד על דעת התורה, ולא על דעות קדומות ופירושים שונים שנתנו לביטוי „יראת שמים“, שאינם לכבוד לשמו הנכבד והנורא, שם כבוד מלכותו.

יש שהשיגו על דברי והביאו ראיות לנכונות הביטוי „יראת שמים“, ואילו אני מסתייע בהוכחות נאמנות כי צ"ל „יראת השם“ או „יראת שמו“, ולא „יראת שמים“. ועתה הקורא, מה אני מבקש ממך, כי אם לעיין היטב בדברי ולבחון את אמיתותם ומקורם, ולשים לפניך מה שכתוב בתורה (דברים י): „ועתה, ישראל, מה ה' (השם בן ארבע אותיות) אלהיך שואל מעמך, כי אם ליראה את ה' אלהיך וגו' ולעבוד את ה' אלהיך וגו', הן לה' אלהיך השמים ושמי השמים הארץ וכל אשר בה“. וכתוב אחריו: „ומלתם את ערלת לבבכם, וערפכם לא תקשו עוד“. וכתוב אחריו: (א) את ה' אלהיך תירא; (ב) אותו תעבוד; (ג) ובשמו תשבע. שלושת הדברים הם מיוחדים לה': שבועה, עבודה, יראה. ואם תשאלו מי הרשה לך לחקור בדבר המקובל זה דורות, שכן מי אינו יודע „יראת שמים“ מה היא? גם אני היססתי זה שנים ולא הוצאתי את דברי לרבים, והנני סומך על גדול בישראל רבנו בחיי הספרדי שכתב בהקדמה לספרו „חובות הלבבות“, כי הפסוק „לכל תכלה ראיתי קץ, רחבה מצותך מאד“ (תהלים קיט) נאמר „על מצוות הלבבות, כי מצוות האברים יש להן מספר ידוע, תרי"ג מצוות, אך מצוות הלבבות רבות מאוד עד כי אין לתולדותיהן מספר“. ונגד אלה שאומרים: קבלה בידנו אומר רבנו בחיי: „אין זה ראוי אלא למי שאין בו יכולת לעיין, מפני מיעוט הכרתו ורוחק הבנתו, כנשים וכקטנים וחסרי הדעת מן האנשים, אך מי שבכוח שכלו לעמוד על בירור מה שקיבל, ועכבוהו מלעיין בו בשכלו העצלות והקלות במצוות האל ובתורתו, הוא נענש על זה ואשם על אשר התעלם ממנו“. ורבנו בחיי ממשיל משל: „וזה הדבר דומה לעבד שציוהו המלך לקבל ממון מעבדי מלכותו ושימנה המעות וישקלם וירצם, והיה העבד פיקח בכל אשר ציוהו המלך, ויתחכמו לו עבדי המלכות לפייסו בדברים, עד אשר האמין בהם, והביאו הממון אליו ואמרו לו כי הוא שלם במנינו ובמשקלו

זבמרצה (אין בו זיוף), והאמין להם והתעצל לעמוד על ברור דבריהם והקל במצות המלך, וכאשר הגיע הדבר אל המלך, ציוה להביא הממון לפניו, זכאשר שאל אותו על משקלו ומניינו לא יכול להשיב על הדבר, וחייבו המלך על אשר הקל במצותו וסמך על דברי עבדיו בדבר שהיה יכול לעמוד עליו, אפילו אם ימצא הממון כדבריהם. ואילו לא היה בקי בענין לא היה מתחייב על אשר סמך עליהם. ורבנו בחיי ממשיך ואומר: „וכן אתה, אם לא היית יכול להגיע אל ענין זה מדרך שכלך כמו עילות מצוות השמע (הלכות למשה מסיני שאין להן הסבר שכלי כמו שעטנז וכו') היתה נראית טענתך טענה בעמדך מחקור עליו, וכן אם היתה דעתך קצרה והכרתך חלושה מהשיג אליו, לא היית נענש על פשיעתך. ותהיה כנשים וכקטנים אשר הוא בידיהם דרך קבלה. אבל אם אתה איש דעת ותבונה, שתוכל לעמוד בהם על ברור מה שקיבלת מן החכמים בשם הנביאים משרשי הדת וקוטבי המעשים, אתה מצווה להשתמש בהם עד שתעמוד על הענין ויתברר לך מדרך הקבלה והשכל יחד. ואם תתעלם ותפשע בדבר, תהיה כמקצר במה שאתה חייב לבוראך יתברך, וכו' וכו'. ובעל חובות הלבבות מביא ראיות לדבריו גם על ענין התשובה כדכתיב (דברים ד, לט): „וידעת היום והשבות אל לבבך” וגו', „הלוא תדעו הלוא תשמעו הלוא הוגד מראש לכם” (ישעיה מ, כא). „הקדים הידיעה מצד הראיה על הידיעה מצד הקבלה וההגדה, וכן אמר משה רבנו (דברים לב, ו) „הלה' תגמלו זאת עם נבל ולא חכם” וגו', „זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור, שאל אביך ויגדך” וגו'. וזה ראיה על מה שזכרנו, כי הקבלה, ואם היא קודמת בטבע מפני צורך הלומדים אליה תחילה, אין מן הזריזות שיסמוך עליה לבדה מי שיוכל לדעת בירורה בדרך הראיות. ומן הדין לעיין במה שיושג מדרך השכל, ולהביא עליו ראיות במופת ששיקול הדעת עוזרו, למי שיש לו היכולת לעשות כן. וכן ממשיך בעל „חובות הלבבות” בהקדמתו להדגיש את חובת הבירור בדרך השכל וההיגיון. וזהו הפירוש של „והגית בו יום ולילה” (יהושע א, ח) הגיון שכלי, ואין לפרשו אמירה בפה, שהרי כבר נאמר בתחילת הפסוק „לא ימוש ספר התורה הזה מפריך” — „מפריך” זו אמירה בפה, מה והגית? הגיון השכל, וכן „והגיתי בכל פעלך” (תהלים עז, יג) פירושו הגיון שכלי, כי על אמירה בפה נאמר בסוף הפסוק „ובעלילותיך אשיחה”; וכן „הגיתי בכל פעלך” — ענינו הגיון שכלי וגומר „במעשה ידיך אשוחח” (תהלים קמג, ה). הלב הוגה כמו שנאמר: „לבך יהגה אימה” (ישעיה לג, יח); „והגיון לבי” (תהלים יט, טו), קודם לזה „אמרי פי”, היינו לא די ללמוד מה שכתבו ואמרו, אלא מחויבים אנו להגות בתורה ע"פ ההגיון השכלי.

על אחת כמה וכמה שאנו מחויבים להגות בדברים שאינם מתקבלים על הדעת ואין עליהם קבלה מפורשת מפי קדמונים, כי אם ההפך מזה נמצא בכל דברי הקדמונים, ולכן יש להגות ולברר ולתקן את השיבוש, שנשתרבב שלא בכוונה לתוך ספרינו המודפסים בכתיבת המלה „יראת שמים“.

^{אוצר החכמה} לפי דעתי השינוי חל החל מראשית הדפוס, ששוב לא היה צורך להרבות בראשי־תיבות, כדרך שהרבו לנהוג בהם בכתב, לשם הקיצור, וכך יצא שבמקום לפרש יר"ש — ירא שמו, או יראת שמו, שהוא הביטוי הנכון, פירשו ירא שמים, שלא כנכון*.

והנני מתחיל את ספרי זה בעזרת השם.

* על התפשטות השימוש בראשי־תיבות לשם חסכון של זמן ומקום ועל הטעויות והשיבושים שנגרמו על ידי כך — עיין במבוא לספר המצוין „הנוסריקון, הסימנים והכנויים“ לר' מאיר היילפרן, הוצאת „דרום“, ירושלים תר"ץ.

אין הביטוי „יראת שמים” בתנ”ך

אין „יראת שמים” או „ירא שמים” או בדומה לזה, לא בתורה, לא בנביאים ולא בכתובים. בכל מקום שמדובר ביראת השם נכתב שם מפורש בן ארבע אותיות, או „אלקים”, או שני השמות יחד, ואף פעם אחת אין מוצאים את הביטוי „יראת שמים” ואף לא ביטוי דומה לו בכל התנ”ך.

ברור שאין רשות לשנות מן הכתוב בתורה ובנביאים ובכתובים, ואפילו לנביא אין רשות לעשות כן, כדברי חכמינו ז”ל: „אין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה” (שבת קד:). ואמנם שום נביא לא חידש את הביטוי „יראת שמים”, כמו שאוכיח להלן.

והנני מביא בזה כמעט כל הכתובים מן התורה, הנביאים והכתובים שיש בהם הביטוי „יראת השם”.

- כי ירא מהביט אל האלהים (שמות ג, ו)
- ועבדיהו היה ירא את ה' (מלכים-א, יח, ג)
- ועבדך ירא את ה' מנערי (שם יח, יב)
- אשרי איש ירא את ה' (תהלים קיב, א)
- החנם ירא איוב אלהים (איוב א, ט).
- וירא את האלהים מרבים (נחמיה ז, ב)
- ויראת מאלהיך (ויקרא יט, יד, לב; כה, יז, לו, מג)
- ויהי כי יראו המילדות את האלהים (שמות א, כא).
- לא יראו את ה' (מלכים-ב יז, כה)
- ולא יראו אלהים (תהלים נה, כ)
- כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך (דברים כח, י)
- ויראו את ה' אלהיכם (שם לא, יב)
- חבר אני לכל אשר יראוך (תהלים קיט, סג)
- למען יראתם את ה' אלהיכם (יהושע ד, כד)

כי לא יראנו את ה' (הושע י, ג)
 את האלהים אני ירא (בראשית מב, יח)
 ולא ירא אלהים (דברים כה, יח)
 כי עבדך היה ירא את ה' (מלכים-ב, ד, א)
 הלא ירא את ה' (ירמיה כו, יט)
 הירא את דבר ה' (שמות ט, כ)
 עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה (בראשית כב, יב)
 מי בכם ירא ה' (ישעיהו נ, י)
 מי זה האיש ירא ה' (תהלים כה, יב)
 אשרי כל ירא ה' (שם קכח, א)
 הנה כי כן יברך גבר ירא ה' (שם שם, ד)
 הולך בישרו ירא ה' (משלי יד, ב)
 ירא אלהים וסר מרע (איוב א, ח ; ב, ג)
 כי ירא אלהים יצא את כלם (קהלת ז, יח)
 וירא אלהים וסר מרע (איוב א, א)
 אשה יראת ה' היא תתהלל (משלי לא, ל)
 ויהיו יראים את ה' (מלכים-ב, יז, לב)
 את ה' היו יראים ואת אלהיהם היו עובדים (שם שם, לג)
 ויהיו הגוים האלה יראים את ה' (שם, שם, מא)
 אנשי חיל יראי אלהים (שמות יח, כא)
 אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' (מלאכי ג, טז)
 וזרחה לכם יראי שמי (שם, שם, כ)
 ואת יראי ה' יכבד (תהלים טו, ד)
 יראי ה' הללוהו (שם כב, כד)
 נתת ירשת יראי שמך (שם סא, ו)
 שמעו ואספרה כל יראי אלהים (שם, סו, טז)
 יראי ה' בטחו בה' (שם קטו, יא)
 יברך יראי ה' הקטנים עם הגדולים (שם שם, יג)
 יאמרו נא יראי ה' (שם קיח, ד)
 יראי ה' ברכו את ה' (שם קלה, כ)
 ליראי ה' ולחשבי שמו (מלאכי ג, טז)
 אשר יהיה טוב ליראי האלהים (קהלת ח, יב)
 הנה עין ה' אל יראיו (תהלים לג, יח)
 רחם ה' על יראיו (שם קג, יג)

וחסד ה'... על יראיו (שם שם, יז)
 רוצה ה' את יראיו (שם קמו, יא)
 סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם (שם כה, יד)
 לבלתי ירא את ה' (יהושע כב, כה)
 ויצונו... ליראה את ה' אלהיך (דברים ו, כד)
 כי אם ליראה את ה' אלהיך (שם י, יב)
 למען תלמד ליראה את ה' אלהיך (שם יד, כג)
 למען ילמד ליראה את ה' אלהיו (שם יז, יט)
 ליראה את השם הנכבד והנורא הזה (שם כח, נח)
 ולמדו ליראה את ה' אלהיכם (שם לא, יג)
 יחד לבבי ליראה שמך (תהלים פו, יא)
 החפצים ליראה את שמך (נחמיה א, יא)
 ירא את ה' וסור מרע (משלי ג, ז)
 ירא את ה' בני (שם כד, כא)
 את האלהים ירא (קהלת ה, ו; יב, יג)
 ועתה יראו את ה' (יהושע כד, יד)
 אך יראו את ה' (שמואל-א יב, כד)
 יראו את ה' קדשיו (תהלים לד, י)
 למען תירא את ה' אלהיך (דברים ו, ב)
 את ה' אלהיך תירא (שם ו, יג; י, כ)
 ויירא כל העם מאד את ה' (שמואל-א יב, יח)
 וירא דוד את ה' (שמואל-ב ו, ט)
 ויירא דויד את האלהים (דברי הימים-א יג, יב)
 אחרי ה' אלהיכם תלכו ואותו תיראו (דברים יג, ה)
 אם תיראו את ה' (שמואל-א יב, יד)
 כי אם את ה' אלהיכם תיראו (מלכים-ב יז, לט)
 ידעתי כי טרם תיראון מפני ה' אלהים (שמות ט, ל)
 ייראו מה' כל הארץ (תהלים לג, ח)
 ליראי האלהים אשר ייראו מלפניו (קהלת ח, יב)
 וייראו ממערב את שם ה' (ישעיה נט, יט)
 אל ה' אלהינו יפחדו ויראו ממך (מיכה ז, יז)
 וייראו גוים את שם ה' (תהלים קב, טז)
 וייראו העם את ה' (שמות יד, לא)
 וייראו האנשים יראה גדולה את ה' (יונה א, טז)

וייראו העם מפני ה' (חגי א, יב)
 והאלהים עשה שיראו מלפניו (קהלת ג, יד)
 רק אין יראת אלהים במקום הזה (בראשית כ, יא)
 צדיק מושל יראת אלהים (שמואל-ב כג, ג)
 יראת ה' היא אוצרו (ישעיה לג, ו)
 יראת ה' טהורה עומדת לעד (תהלים יט, י)
 יראת ה' אלמדכם (שם לד, יב)
 ראשית חכמה יראת ה' (שם קיא, י)
 אז תבין יראת ה' (שם ב, ה)
 יראת ה' ראשית דעת (משלי א, ז)
 יראת ה' שנאת רע (שם ח, יג)
 תחלת חכמה יראת ה' (שם ט, י)
 יראת ה' תוסיף ימים (שם י, כז)
 יראת ה' מקור חיים (שם יד, כז)
 יראת ה' מוסר חכמה (שם טו, לג)
 יראת ה' לחיים (שם יט, כג)
 עקב ענוה יראת ה' (שם כב, ד)
 מפני יראת אלהים (נחמיה ה, טו)
 רוח דעת ויראת ה' (ישעיה יא, ב)
 ויראת ה' לא בחרו (משלי א, כט)
 והריחו ביראת ה' (ישעיה יא, ג)
 ביראת ה' מבטח עז (משלי יד, כו)
 טוב מעט ביראת ה' (שם טו, טז)
 כי אם ביראת ה' כל היום (משלי כג, יז)
 הלוא ביראת אלהינו תלכו (נחמיה ה, ט)
 כה תעשון ביראת ה' (דברי הימים-ב יט, ט)
 וביראת ה' סור מרע (משלי טז, ו).

כמאה ועשרים פעם נמצא בתנ"ך הביטוי „יראת ה'” או „יראת אלהים”
 ואף פעם אחת אין בנמצא „יראת שמים”. „ויצוונו... ליראה את ה' אלהינו”
 כתוב (דברים ו, כד), ואלה „החפצים ליראה את שמך” (נחמיה א, יא). למה
 לכם „יראת שמים”, הלא השמים לא זכו בעיניו (איוב טו, טו) (רש"י מפרש
 כאן: „שמים — צבא השמים”. כנראה מסתמך הוא על דברי רבי ישמעאל
 כי המלה „שמים” כוללת את החמה, הכוכבים והמזלות).

תוספת המלה „מן”

בכל מקום שכתובה בתורה, בנביאים או בכתובים המלה „שמים” בקשר לשם ה' הוסיפו את המלה „מן”, כדי למנוע כל טעות. להלן מובאים פסוקים שיש בהם „מן השמים”.

וכידוע אין בתורתנו הקדושה סתם תוספת מלים; אם כתוב בתורה ^{אוצר החכמה} „את” דרשו חז”ל: „את” לרבות; ואילו על המלה „מן” אין ויכוח בתלמוד, שכן מלה זו נחוצה להבנת הענין ואי־אפשר בלעדיה.

ויכלא הגשם מן השמים (בראשית ה, ב)

ויקרא מלאך אלהים אל הגר מן השמים (שם כא, יז)

ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים (שם כב, יא)

ויקרא מלאך ה' אל אברהם שנית מן השמים (שם שם, טו)

הנני ממטיר לכם לחם מן השמים (שמות טז, ד)

מן השמים דברתי עמכם (שם כ, כב)

מן השמים השמיעך את קולו (דברים ד, לו)

השקיפה ממעון קדשך מן השמים (שם כו, טו)

מן השמים ירד עליך (שם, כח, כד)

אבנים גדולות מן השמים (יהושע י, יא)

מן השמים נלחמו (שופטים ה, כ)

ירעם מן שמים ה' (שמואל־ב כב, יד)

תרד אש מן השמים (מלכים־ב א, י, יב)

ותרד אש מן השמים (שם שם, י)

ותרד אש אלהים מן השמים (שם שם, יב)

הנה ירדה אש מן השמים (שם שם, יד)

כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים (ישעיה נה, י)

הללו את ה' מן השמים (תהלים קמח, א)

הללו את ה' מן הארץ * (שם שם, ז)
 אש אלהים נפלה מן השמים (איוב א, טז)
 ויענהו באש מן השמים (דברי־הימים־א, כא, כו)
 ואתה תשמע ממקום שבתך מן השמים (דברי־הימים־ב ו, כא)
 ואתה תשמע מן השמים (שם שם, כג, כה, ל, לג)
 ושמעת מן השמים (שם שם, לה, לט)
 ואני אשמע מן השמים (שם ז, יד)

הרי לפנינו צירופי המלים „מן השמים“, והתורה כידוע אינה כותבת
 סתם מלים, כי כל אות מאותיותיה קדושה.
 הנה העברתי לפניך, הקורא, את העדים המהימנים העיקריים: תורה,
 נביאים, כתובים.

ואם אין נביא רשאי לחדש דבר מעתה — על אחת כמה וכמה שאין
 תנא או אמורא, וכל שכן אחרונים, רשאים לחדש דבר אחרי התורה והנביאים.

אוצר החכמה

* שמים וארץ שווים.

מצוה לדקדק בשמו של ה'

אוצר החכמה 1234567

„זה שמי לעלם וזה זכרי לדר דר“. זה שמי לעלם, חסר ו' במלה לעולם לומר שלא יקרא ככתבו. וזה זכרי — למדו היאך נקרא, וכן דוד הוא אומר, ה' שמך לעולם ה' זכרך לדור ודור (רש"י שמות ג, טו). כלומר, מצוה עלינו ללמוד איך לקרוא את שמו של ה' ולא סתם כמו שהתרגלנו בטעות לומר במקום „יראת השם“ „יראת שמים“. במסכת ברכות לג: נאמר: „משל למלך בשר ודם שהיו לו אלף אלפים דינרי זהב, והיו מקלסין אותו בשל כסף, והלא גנאי הוא לו“^{אוצר החכמה}. כך אנו יכולים להמשיל משל: למלך שאחד מנתיניו יקרא אותו בשם סמל, או קצין, האם לא יקפיד?! כך „זה שמי לעלם וזה זכרי לדר דר“,^{אוצר החכמה} הלא חטא הוא לקרוא להשם „שמים“, הלא תבינו זאת! אבל לא רק זה העיקר בהקפדה על שמו. העיקר באחדות ישראל ואמונתו באל אחד, בורא שמים וארץ, שאינו גוף, ואינו מן הגשמיים הנראים, לא מן התחתונים ולא מן העליונים, כי אם יתחילו לקרוא בשמות עליונים: שמים, שמש, מלאכים, שרפים, מזלות וכו' וכו', הרי זה כאילו ישנם אלים רבים עושי טוב ועושי רע, וזה נגד כל עיקרה של תורת משה.

קשה לי להבין את משיגי, הטוענים נגדי כי „יראת שמים“ זה ביטוי מקודש. אם חז"ל אמרו כי אין לבטא את שם ה' ככתבו אלא כקריאתו או בכינוי, איך באו לידי ביטוי „שמים“ שאין זה כינוי?

יש בתוכנו המדקדקים ומהדרים במצוות כגון לאכול מצה שמורה על-פי הפסוק: „ושמרתם את המצות“; אף כי הכוונה לפי פשוטו של המקרא הוא: לשמור קיום המצוה של אכילת מצה בפסח, באו והוסיפו שמירת המצה משעת קצירה, או המדקדקים לקיים מצוות אתרוג באתרוג משופרא דשופרא מפני שכתוב „פרי עץ הדר“, שפירושו אתרוג, שהוא נקרא „הדר“. אולם על מדקדקים אלו יש לתמוה: איך לא ידקדקו בפסוק: „זה שמי לעלם וזה זכרי לדר דר“? הרי עיקרה של אמונת ישראל בנוי על

אחדות הבורא, "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד". את אלישע בן אבויה ("אחר"), שאמר שתי רשויות הן, נידו, ואמרו: אחר יצא לתרבות רעה; ועל רבי עקיבא אמרו: "אשריך עקיבא שיצאה נשמתך באחד" (ברכות מא), כי אל אחד ברא את השמים ואת הארץ, אור וחושך, יום ולילה, טוב ורע, ואיך אפשר לצרף את השמים לשמו ברוך הוא?!

בורא אחד ברא את כל העולם, ושמו ה' (ככתבו), ולא סתם "אל עליון". ואברהם אבינו ברצותו להפיץ בעולם את הכרת יחידותו ושמו של ה' בחזרו ממלחמתו עם ארבעת המלכים, יצא לקראתו "מלכי צדק מלך שלם... והוא כהן לאל עליון ויברכהו ויאמר ברוך אברם לאל עליון קנה שמים וארץ" (פירושו כמו עושה שמים וארץ). מלכי צדק ברך את אברהם המאמין באל עליון אשר ברא שמים וארץ, אבל את שמו לא ידע. ומה אומר אברהם? "ויאמר אברם אל מלך סדום הרמתי ידי אל ה' (ככתבו) אל עליון קנה שמים וארץ" (בראשית יד). אברהם קרא לאל עליון שברא שמים וארץ בשמו ה' (ככתבו), ולא סתם "אל עליון"; ולא "שמים", שהם עצמם נבראו ע"י ה'.

אין כל נברא ע"י הבורא ה' יכול להיות שמו של ה', כי שמו יחיד, כי זה שמו לעולם וזכרו לדור ודור.

פרק ד

שם ה'

בתנ"ך אם לא רצו לומר את השם המפורש אמרו „שם” או „שמו”, ואולי מכאן התחילה השגיאה של הקיצור: במקום יראת ש', שזה „שם” הידוע, התחילו לקרוא שמים, או שאמרו שם שמים במובן „השם” של השוכן בשמים, ובמשך הזמן קיצרו עוד ואמרו „יראת שמים” במקום „יראת השם” מן השמים. והמלה שם או שמו במקום שם ה' המפורש מוזכרת פעמים רבות בתנ"ך, כמוכח מן הפסוקים שאני מביא להלן:

ותקרא שם ה' הדבר אליה (בראשית טז, יג)

לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא (שמות כ, ז; דברים ה, יא)

ולא תחלל את שם אלהיך (ויקרא יח, כא)

וחללת את שם אלהיך (שם יט, יב)

ולחלל את שם קדשי (שם כ, ג)

ולא יחללו שם אלהיהם (שם כא, ו)

ולא יחללו את שם קדשי (שם כב, ב)

ולא תחללו את שם קדשי (שם שם, לב)

ונקב שם ה' מות יומת... כגר כאזרח בנקבו שם יומת (שם כד, טז)

וראו... כי שם ה' נקרא עליך (דברים כח, י)

כי שם ה' אקרא (שם לב, ג)

אשר נקרא שם שם ה' צבאות... עליו (שמואל-ב ו, ב)

אל מקום שם ה' צבאות הר ציון (ישעיה יח, ז)

שם ה' אלהי ישראל (שם כד, טו)

הנה שם ה' בא ממרחק (שם ל, כז)

ולאהבה את שם ה' (שם נו, ו)

וייראו ממערב את שם ה' (שם נט, יט)

ויחללו את שם קדשי (יחזקאל לו, כ)

ואחמל על שם קדשי (שם שם, כא)

ואת שם קדשי אודיע בתוך עמי ישראל ולא אחל את שם קדשי
עוד (שם לט

ולא יטמאו עוד... שם קדשי (שם מג, ז)

וטמאו את שם קדשי (שם שם, ח)

והללתם את שם ה' אלהיכם (יואל ב, כו)

למען הלל את שם קדשי (עמוס ב, ז)

בגאון שם ה' אלהיו (מיכה ה, ג)

ואזמרה שם ה' עליון (תהלים ז, יח)

ישגבך שם אלהי יעקב (שם כ, ב)

אם שכחנו שם אלהינו (שם מד, כא)

אהללה שם אלהים בשיר (שם סט, לא)

וברוך שם כבודו לעולם (שם עב, יט)

לספר בציון שם ה' (שם שם, כב)

וכל קרבי את שם קדשו (שם קג, א)

הללו את שם ה' (שם קיג, א ; קלה, א)

יהי שם ה' מברך (שם קיג, ב ; איוב א, כא)

ממזרח שמש... מהלל שם ה' (שם שם, ג)

ויברך כל בשר שם קדשו (שם קמה, כא)

יהללו את שם ה' (שם, קמת, ה, יג)

מגדל עז שם ה' (משלי יח, י)

וגנבתי ותפשתי שם אלהי (משלי ל, ט)

ויברכו שם כבודך (נחמיה ט, ה)

ותעש לך שם כהיום הזה (שם שם, י)

ה' יושב הכרובים אשר נקרא שם (דברייהימס"א יג, ו)

ושם אלהים אחרים לא תזכירו*, לא ישמע על פיך (שמות כג, יג)

שם ה' של ארבע אותיות מצורף למלה "שם"

ליראה את השם הנכבד... את ה' אלהיך (דברים כח, נח)

אז הוחל לקרא בשם ה' (בראשית ד, כו)

ויקרא בשם ה' (שם יב, ח)

ויק"א שם אברם בשם ה' (שם יג, ד)

* רש"י: שאחרים קוראים להם אלוהים; לשמים קראו הפרסים אלהים.

ויקרא שם בשם ה' אל עולם (שם כא, לג)
 וקראתי בשם ה' לפניך (שמות לג, יט)
 ויתיצב... ויקרא בשם ה' (שם לד, ה)
 לעמד לשרת בשם ה' (דברים יח, ה)
 ושרת בשם ה' אלהיו (שם שם, ז)
 אשר ידבר הנביא בשם ה' (שם שם כב)
 כי בם בחר... לשרתו ולברך בשם ה' (שם כא, ה)
 ואנכי בא אליך בשם ה' צבאות (שמואל-א יז, מה)
 אשר נשבענו... בשם ה' (שם כ, מב)
 ויברך את העם בשם ה' צבאות (שמואל-ב ו, יח)
 ואני אקרא בשם ה' (מלכים-א יח, כד)
 ויבנה מזבח בשם ה' (שם שם, לב)
 אשר לא תדבר אלי רק אמת בשם ה' (מלכים-א כב, טז)
 ויקללם בשם ה' (מלכים-ב ב, כד)
 ועמד וקרא בשם ה' אלהיו (שם ה, יא)
 הנשבעים בשם ה' (ישעיה מח, א)
 לא תנבא בשם ה' (ירמיה יא, כא)
 יבטח בשם ה' (ישעיה נ, י)
 מדוע נבית בשם ה' (שם כו, ט)
 בשם ה' אלהינו דבר (שם שם, טז)
 וגם איש היה מתנבא בשם ה' (שם שם, כ)
 אשר דברת אלינו בשם ה' (שם, מד, טז)
 כל אשר יקרא בשם ה' ימלט (יואל ג, ה)
 ואמר הס, כי לא להזכיר בשם ה' (עמוס ו, י)
 ואנחנו נלך בשם ה' אלהינו (מיכה ד, ה)
 לקרא כלם בשם ה' (צפניה ג, ט)
 וחסו בשם ה' (שם שם, יב)
 כי שקר דברת בשם ה' (זכריה יג, ג)
 ואנחנו בשם ה' אלהינו נזכיר (תהלים כ, ח)
 כי בשם קדשו בטחנו (שם לג, כא)
 התהללו בשם קדשו (שם קה, ג)
 ברוך הבא בשם ה' (שם קיח, כו)
 עזרנו בשם ה' (שם קכד, ח)
 ברכנו אתכם בשם ה' (שם קכט, ח)